

Izveštaj komisije za ocenu i odbranu doktorske disertacije

**„Odlučivanje u situaciji neizvesnosti: korelati uspeha na zadatku kockanja“
kandidatkinje Maše Vukčević Marković**

Na sednici Nastavno-naučnog veća Filozofskog fakulteta u Beogradu održanoj 26. oktobra 2017. godine imenovana je komisija za ocenu doktorske disertacije Maše Vukčević Marković pod nazivom „Odlučivanje u situaciji neizvesnosti: korelati uspeha na zadatku kockanja“. Komisija je pregledala doktorsku disertaciju i o njoj podnosimo sledeći

IZVEŠTAJ

Osnovni podaci o kandidatkinji

Maša Vukčević Marković rođena je 25.11.1985. godine u Beogradu. Završila je osnovnu školu “Marija Burać” i III Beogradsku gimnaziju. Osnovne studije psihologije završila je na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beogradu u junu 2009. godine (prosek ocena 8.79). Školske 2012/2013 upisala je doktorske studije psihologije na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beogradu (prosek ocena 9.50). Kandidatkinja je nosilac nacionalnog i evropskog sertifikata za psihoterapiju.

Od 2009. godine kandidatkinja radi na projektima usmerenim na psihološku procenu, savetovanje, psihoterapiju i istraživački rad vezan za ugrožene grupe i pojedince. Od 2015. godine kandidatkinja je rukovodilac organizacije PIN, gde obavlja poslove koordinacije i spervizije istraživačkog i praktičnog rada u oblasti mentalnog zdravlja i psihosocijalne podrške. Organizacija je kroz istraživački i praktični rad, kao implementacioni partner mnogobrojnih međunarodnih organizacija i agencija, kao što su UNHCR i International Rescue Committee, aktivna u oblasti mentalnog zdravlja i psihosocijalne podrške.

Kandidatkinja je do sada objavila 4 rada u naučnim časopisima, nacionalnog i međunarodnog karaktera i imala veći broj saopštenja na naučnim skupovima u zemlji i

inostranstvu. Pored toga, kandidatkinja je autorka bojnih istraživačkih izveštaja i jedne monografije u oblasti mentalnog zdravlja.

Osnovni podaci o disertaciji

Rukopis doktorske disertacije Maše Vukčević Marković pod nazivom „Odlučivanje u situaciji neizvesnosti: korelati uspeha na zadatku kockanja“ sadrži ukupno 111 strana. Rad je pisan na srpskom jeziku, štampan je na papiru A4 formata, sa marginama od 30mm i proredom osnovnog teksta podešenog na 1.5 red. Rad sadrži ukupno 33 tabele i 4 slike. Tekst rada je podeljen je na sledeće veće celine: Uvod (str. 1-21); Problem (str. 22-26); Metod (str. 27-40); Rezultati (str. 41-72); Diskusija (str. 73-89); Zaključak (str. 90-91); Literatura (str. 92-105), koja sadrži 115 referenci i Prilozi (str. 106-108).

Predmet i cilj disertacije

Predmet rada je odlučivanje u situaciji neizvesnosti, odnosno ekspanzija kognitivnih, emotivnih i ličnih korelata uspeha na Ajovinom zadatku kockanja (Iowa Gambling Task, u daljem tekstu IGT). Kandidatkinja se osvrće na osnovne postulate Hipoteze somatskih markera kojima se objašnjava odlučivanje u situaciji neizvesnosti i daje detaljnu analizu IGT-a koji predstavlja operacionalizaciju uspešnost odlučivanja u situaciji neizvesnosti.

Pregledom ranijih studija koje su se bavile korelatima uspeha na IGT-u, kandidatkinja daje osvrt i na neke od postulata koje su autori zadatka imali, a koji su dominantno odredili pravac istraživanja u ovoj oblasti, suprotstavlja ih i kritički ih preispituje. Tako, kandidatkinja detaljnim pregledom nalaza i metodologija ranijih studija skreće pažnju na nedostatak obuhvatnog pristupa u ispitivanju korelata odlučivanja u situaciji neizvesnosti, kao i na različite metodološko-konceptualne izazove poput razlike u operacionalizaciji i opštosti korišćenih mera u prethodnim studijama kojim objašnjava relativno nekonzistentne rezultate prethodnih istraživanja.

U svom radu, kandidatkinja je pokušala da prevaziđe većinu nedostataka dosadašnjih studija i da pruži sveobuhvatni odgovor na pitanje izvora individualnih razlika u uspešnosti odlučivanja u situaciji neizvesnosti. Tako, proceni uspeha na zadatku odlučivanja pristupa uzimajući u obzir veći broj osetljivijih mera postignuća, uključujući u analizu ne samo razlike u visini već i u frekventnosti kazni koje nose pojedini špilovi u okviru IGT-a. Kao dodatne korelate, kandidatkinja uključuje i razumevanje zadatka, procenjeno preko dve mere, kao i afektivni doživljaj zadatka, procenom valence, kognitivne evaluacije i pobuđenosti špilova u

okviru zadatka. Kad je reč o prostoru ličnosti, kandidatkinja se odlučila na njegovo obuhvatno merenje, te primenjuje instrument za procenu ličnosti „HEXACO“, dopunjen crtom amoralnosti. Pored toga, u rad je uključena i procena kognitivneih sposobnosti , odnosno zadaci egzekutivnih funkcija, kao i testovi verbalne i neverbalne inteligencije. Konačno, kandidatkinja uključuje i procenu kognitivne refleksivnosti i kognitivne pristrasnosti - efekat propalog ulaganja, merama koje su konceptualno srodne prirodi zadatka IGT. Na ovaj način, ovaj rad predstavlja svojevrsan pokušaj da se obuhvate svi relavantni aspekti psihološkog funkcionisanja koji mogu biti od značaja za razumevanje mehanizama koji stoje u osnovi odlučivanja u situaciji neizvesnosti u eksperimentalnom stingu.

U skladu sa ovim, glavni cilj disertacije je dobijanje širokog i sveobuhvatnog uvida u prirodu IGT-a i postignuće na IGT-u, kao i provera povezanosti postignuća na IGT-u kod zdravih ispitanika sa individualnim razlikama, uzimajući u obzir afektivni, ličnosni i kognitivni domen zajedno.

Osnovne hipoteze

Hipoteze istraživanja preciziraju očekivanja u vezi sa ciljevima.

U vezi sa prvim ciljem formulisana je sledeća hipoteza:

H1. Sa većim stepenom svesnosti o sistemu rašće i uspeh na IGT-u (Evans et al., 2005).

U vezi sa drugim ciljem formulisane su sledeće hipoteze:

H2. Afektivni doživljaj špilova biće u vezi sa uspehom na zadatku odnosno pozitivni afektivni doživljaj isplativih špilova i negativni doživljaj neisplativih špilova biće u vezi sa boljim uspehom na zadatku (Maia & McClelland, 2004).

U vezi sa trećim ciljem formulisane su sledeće hipoteze:

H3. Uspeh na zadacima egzekutivnih funkcija biće u pozitivnoj vezi sa uspehom na IGT-u (Beitz et al., 2014; Golub et al., 2012; Legris et al., 2012; Pecchinenda et al., 2006; Van Duijvenvoorde et al., 2012).

H4. Inteligencija će biti u pozitivnoj vezi sa uspehom na IGT-u (Mahmut et al., 2008; Van Duijvenvoorde et al., 2012).

H5. Kognitivna refleksivnost će biti u pozitivnoj vezi sa uspehom na IGT-u (Simonović et al., 2017).

H6. Kognitivna pristrasnost efekat propalog ulaganja biće u negativnoj vezi sa uspehom na IGT-u. Hipotezu je kandidatkinja bazirala na srodnosti prirode IGT-a i navedene kognitivne pristrasnosti.

U vezi sa četvrtim ciljem formulisane su sledeće hipoteze:

- H7.** Crta amoralnosti će biti negativno povezana sa uspehom na IGT-u (Beszterczey et al., 2013; Dean et al., 2013; Mahmut et al., 2008; Morgan et al., 2011; Vukčević et al., 2015).
- H8.** Crta neuroticizma će biti negativno povezana sa uspehom na IGT-u (Hooper et al., 2008; Icellioglu & Ozden, 2012).
- H9.** Crta ekstraverzije će biti negativno povezana sa uspehom na IGT-u. Kandidatkinja je hipotezu bazirala na nalazima koji se odnose na dimenzije potraga za zabavom i potraga za senzacijama, koji su srodni pojmu ekstraverzije (Penolazzi et al., 2013; Suhr & Tsanadis, 2007).
- H10.** Crta otvorenosti će biti pozitivno povezana sa uspehom na IGT-u. Hipoteza je bazirana na osnovu veze kognitivnih sposobnosti sa uspehom na IGT-u, sa kojim crta otvorenosti pokazuje pozitivne korelacije (Ashton & Lee, 2007; Knežević et al., 2010).
- H11.** Crta savesnosti će biti pozitivno povezana sa uspehom na IGT-u. Hipoteza je bazirana na osnovu nalaza vezanih za impulsivnost koja je koncipirana kao negativan pol savesnosti (Buelow & Suhr, 2013; Franken & Muris, 2005; Gorlyn et al., 2013; Penolazzi et al., 2013).
- H12.** Crta saradljivosti će biti pozitivno povezana sa uspehom na IGT-u. Hipotezu je kandidatkinja bazirala na osnovu nalaza o agresivnosti, suprotnom polu saradljivosti (Gorlyn et al., 2013).
- H13.** Crta poštenja će biti negativno povezana sa uspehom na IGT-u. Negativna povezanost može se očekivati na osnovu korelacije crte poštenja sa „mračnom trijadom“ koja obuhvata primarnu psihopatiju, makijavelizam i narcizam za koje je pokazano da ostvaruje negativne korelacije sa uspehom na IGT-u (Wertag & Bratko, 2016) kao i na osnovu povezanosti crte poštenja sa savesnošću i saradljivošću iz modela Velikih pet (Buelow & Suhr, 2013; Franken & Muris, 2005; Gorlyn et al., 2013; Penolazzi et al., 2013).

Sadržaj disertacije i ostvareni rezultati

U uvodnom delu kandidatkinja daje kratku klasifikaciju tipova odlučivanja, a zatim upoznaje čitaoca sa Hipotezom somatskih markera i detaljnije diskutuje osnovne postulate i objašnjenja odlučivanja u situaciji neizvesnosti koja ova hipoteza nudi. Zatim kandidatkinja daje detaljan prikaz IGT-a kroz opis zadatka, objašnjenje primene zadatka, navođenje

neuralnih osnova uspeha na zadatku, kao i pokazatelja validnosti zadatka. Nakon toga kandidatkinja daje detaljan pregled korelata IGT-a, grupisanih u nekoliko većih celina – (1) psihopatološki entiteti i psihopatološke tendencije, (2) ličnosni korelati i (3) kognitivni korelati uspeha na IGT-u. Kandidatkinja zatim daje osvrt na neke od pretpostavki autora zadatka koje su usmerile većinu istraživanja u ovoj oblasti i kritički ih diskutuje, pružajući alternativne poglede na razumevanje postignuća i izvedbe IGT-a. Tako se uočava značaj uvođenja procene stepena razumevanja zadatka, za koje su autori smatrali da izostaje, kao i afektivnog doživljaja zadatka, kako bi se dobio dublji i jasniji uvid u ulogu emocija u odlučivanju koje ne moraju delovati samo nesvesno, putem fizioloških indikatora - somatskih markera kako Hipoteza somatskih markera pretpostavlja, već mogu biti u većoj ili manjoj meri svesno doživljene. Na osnovu kritičkih osvrta i predloženih dodatnih mera, kandidatkinja ističe značaj sveobuhvatnog pristupa ispitivanju korelata IGT-a sa ciljem boljeg razumevanja odlučivanja u situaciji neizvesnosti. Nakon toga formulisan je problem istraživanja, ciljevi i hipoteze.

Metodski deo obuhvata opis: uzorka, instrumenata korišćenih u istraživanju, kao i procedure istraživanja. Nakon toga sledi deo koji se odnosi na obradu podataka, u okviru kog je prikazan način pripreme i obrade podataka, kao i statističkih analiza koje su primenjene u radu.

Sekcija Rezultati počinje prikazom analize izvedbe IGT-a – analizom uspeha na zadatku, izbora isplativih/neisplativih i špilova sa retkom/čestom kaznom na nivou celog zadatka i kroz prvu i drugu polovnu. Zatim sledi prikaz analize razumevanja zadatka, analizom kvalitativnih odgovora ispitanika, kao i uspešnosti u prepoznavanju pravila koja su primenljiva na zadatak i analiza povezanosti postignuća sa razumevanjem zadatka. Sledeće tri celine odnose se na prikaz analize afektivnog doživljaja zadatka, ličnosnih i kognitivnih mera i veze ovih domena sa postignućem za zadatak. Nakon toga slede diskusija i zaključci.

Pokazalo se da ispitanici u proseku više gube nego što dobijaju novac na IGT-u kao i da se ispitanici pre vode frekventnošću kazne, nego dugoročnom isplativošću špilova prilikom opredeljivanja za određeni špil. Rezultati ukazuju i na to da, suprotno pretpostavkama autora, neki ispitanici uspevaju da razumeju sistem koji stoji u osnovi zadatka, ali i da razumevanje neće voditi nužno uspešnijem odlučivanju. U pogledu afektivnog doživljaja, pokazano je da ispitanici adekvatno procenjuju špilove spram njihovih objektivnih karakteristika, kao i da je afektivni doživljaj špilova u vezi sa postignućem na zadatku.

Po pitanju kognitivnih i ličnosnih korelata, pokazano je su bolje egzekutivne funkcije, veća kognitivna reflektivnost i manja sklonost kognitivnoj pristrasnosti efektu propalog ulaganja u vezi sa boljim postignućem na IGT-u, dok rezultati ukazuju na odsustvo povezanosti većine crta ličnosti i uspeha na IGT-u. Dodatno, rezultati otkrivaju značajnu povezanost kognitivnih faktora i razumevanja zadatka, kao i strukture ličnosti i načina na koji se doživljavaju različiti špilovi, a koje kandidatkinja diskutuje dovodeći ih u vezu sa istovetnim trendovima u okviru rezultata istraživanja individualnih razlika i u drugim oblastima. Rezultati su ukazali i na odsustvo moderatorske uloge afektivnog doživljaja i razumevanja zadatka, čime je pokazano da struktura ličnosti nema ni direktan ni indirektan efekat na postignuće na zadatku, odnosno da ne deluje ni preko afektivnog doživljaja. Nakon konstruisanja modela putanja ukazano je da se kao značajni prediktori uspeha na IGT-u izdvajaju egzekutivne funkcije i afektivni doživljaj rizičnog špila A, što kandidatkinja diskutuje dovodeći rezultate u vezu sa postulatima Hipoteze somatskih markera, uz osvrt na potrebu za uvođenjem kognitivnih faktora kako bi se omogućio sveobuhvatni uvid u korelate uspeha odlučivanja u situaciji neizvesnosti.

Na kraju rada kandidatkinja govori o značaju rada, ograničenjima sprovedenog istraživanja i daje predloge načina njihovog prevazilaženja u budućim istraživanjima.

Naučni doprinos

Doktorska disertacija Maše Vukčević Marković bavi se pitanjem odlučivanja u situaciji neizvesnosti što predstavlja temu od izuzetnog praktičnog i teorijskog značaja

Imajući u vidu relativno mali broj dosadašnjih istraživanja koja su ispitivanju korelata uspeha na IGT-u pristupila iz sveobuhvatne perspektive, ovaj rad pruža značajne uvide u odnosu na postojeću empirijsku građu. Metodološki doprinos ogleda se, sa jedne strane, u uvođenju višestrukih mera postignuća na IGT-u čime je omogućeno dobijanje dodatnih uvida u sam proces odlučivanja prilikom izvedbe IGT-a. Sa druge strane, ovo istraživanje nastojalo je da prevaziđe nedostatke prethodnih studija uvođenjem obuhvatne procene individualnih razlika u afektivnom, ličnosnom i kognitivnom domenu. U vezi sa tim, još jedna novina istraživanja je u tome što je ovo prvo istraživanje uspeha na IGT-u kontekstu sedam širokih dimenzija ličnosti i opšte kognitivne sposobnosti. Poseban doprinos disertacije je i u tome što je dodatno produbila razumevanje značaja emotivnog odgovora u odlučivanju, ukazavši na značajnu ulogu doživljajne komponente emotivnog odgovora prilikom odlučivanja, pre svega emotivnog odgovora na kaznu.

Sveobuhvatno razumevanje uspeha u odlučivanju u situaciji neizvesnosti ima veliki teorijski značaj, otvarajući prostor za dalja istraživanja međuuticaja kognitivnih i afektivnih dimenzija prilikom odlučivanja, dok razumevanje značaja uloge emotivnog odgovora u odlučivanju koji se ogleda pre svega u odnosu prema kazni može imati i veliki praktični značaj.

Zaključak

Doktorska disertacija kandidatkinje Maše Vukčević Marković predstavlja originalno i samostalno naučno delo kojim su u celosti ispunjeni ciljevi i zadaci navedeni u odobrenoj prijavi doktorske disertacije. Kandidatkinja je u svojoj tezi demonstrirala punu istraživačku zrelost, dubinsko razumevanje problema i pružila značajne uvide u prirodu odlučivanja u situaciji neizvesnosti i korelate postignuća na IGT-u. Dodatno, kandidatkinja je pokazala sposobnosti da dobijene nalaze integriše u širi kontekst istraživanja u psihologiji individualnih razlika.

Imajući sve izneto u vidu, Komisija predlaže Nastavno-naučnom veću Filozofskog fakulteta da prihvati naše pozitivno stručno mišljenje i kandidatkinji Maši Vukčević Marković odobri javnu odbranu doktorske disertacije „Odlučivanje u situaciji neizvesnosti: korelati uspeha na zadatku kockanja“.

Komisija:

---

dr Goran Opačić (mentor), vanredni profesor, Filozofski fakultet u Beogradu

---

dr Goran Knežević, redovni profesor, Filozofski fakultet u Beogradu

---

dr Danka Purić, docent, Filozofski fakultet u Beogradu

---

dr Dragan Janković, docent, Filozofski fakultet u Beogradu